

Ἐπιλογικὸ

Μὲ τὸ ἀνὰ χεῖρας τεῦχος φθάσαμε αἰσίως στὴν ὀλοκλήρωση τῆς δημοσίευσης τῶν *Πρακτικῶν* τοῦ Διεθνοῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου γιὰ τὰ 100 χρόνια τοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία*. Ἐντὸς ἑνὸς μόλις ἔτους ἀπὸ τὴ διεξαγωγή τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου, βρίσκονται στὴ διάθεση τῶν ἀναγνωστῶν καὶ ὄλων τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ τὰ τρία τεύχη τῶν *Πρακτικῶν* (διαδικασία ἡ ὁποία καρποφόρησε ἤδη ἀπὸ τὸν παρελθόντα Ἰούνιο ποὺ ἐξεδόθη τὸ πρῶτο τεῦχος), στὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται ὅλες σχεδὸν οἱ εἰσηγήσεις ποὺ ἐκφωνήθηκαν στὸ ἐν λόγω Συνέδριο. Πρόκειται περὶ ἑνὸς ἄθλου, ποὺ ὀφείλεται στοὺς συνεργάτες μας, ἂν σκεφθεῖ κανεὶς ὅτι τὰ Πρακτικά, ἐπειδὴ ἀπαιτοῦν ἐπίμοχθη καὶ χρονοβόρα ἐργασία (συγκέντρωση εἰσηγήσεων, ἐπεξεργασία, ἐπιμέλεια, διόρθωση, ἔκδοση), συνήθως ἐκδίδονται ἀρκετὰ χρόνια μετὰ ἀπὸ τὴ διεξαγωγή τῶν Συνεδρίων. Παράλληλα, ἔχουν ἤδη μεταφρασθεῖ στὴν ἀγγλικὴ τὰ ἄρθρα τοῦ πρώτου τεύχους τῶν *Πρακτικῶν* τοῦ Συνεδρίου, τὸ ὁποῖο εἶναι ὑπὸ ἔκδοση, καὶ τὰ ἄρθρα τῶν δύο ἐπομένων τευχῶν βρίσκονται ὑπὸ μετάφραση, διαδικασία ποὺ ἀναμένεται νὰ ὀλοκληρωθεῖ συντόμως.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία διοργάνωσε τὸ Συνέδριο αὐτό, πρωτοποριακὰ λειτουργοῦσα, παρέσχε τὴν εὐκαιρία νὰ τεθοῦν προβληματισμοί, ὄχι μόνο σὲ ἐπίπεδο διορθόδοξο καὶ διαχριστιανικὸ ἀλλὰ καὶ σὲ κοινωνικοπολιτικὸ. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἱερὰ Σύνοδος συνέβαλε καίρια στὸ νὰ ἀναζητηθοῦν αἰτίες, νὰ διερευνηθοῦν στάσεις, συμπεριφορὲς καὶ ζητήματα δεοντολογίας, νὰ προταθοῦν δρόμοι καὶ νὰ τεθοῦν βάσεις πορείας καὶ δόκιμες κατευθύνσεις, κυρίως ὅμως νὰ εὐαισθητοποιηθοῦν ὅσο τὸ δυνατόν περισσότεροι σχετικὰ μὲ τὸ γενικὸ θέμα τοῦ Συνεδρίου.

Νομίζουμε ὅτι ἀνεδείχθη σὲ μεγάλο βαθμὸ ἡ ἀντινομικὴ τάση ἀπουλοποίησης τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἂν καὶ ζοῦμε σὲ μία ἐποχὴ ὕλιστικῆ. Ἐξετέθησαν οἱ προκλήσεις τῆς τεχνολογικῆς ἐκρήξεως, τῆς τεχνητῆς νοημοσύνης καὶ τῆς ψηφιακῆς, ἀσώματης ἐπικοινωνίας. Ἀναλύθηκαν ποικίλες ἐπιστημονικὲς ὀψεις τῶν παραμέτρων ποὺ συνθέτουν

τὸ ζήτημα –καὶ πέρα ἀπὸ τὴν καλὴ ἢ κακὴ χρῆση τῆς τεχνολογίας– καὶ ἐπιχειρήθηκε ἡ διατύπωση προτάσεων πρὸς ἕναν συγκροτημένο θεολογικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ λόγο ὡς πρὸς τὸ μέλλον τοῦ κόσμου, τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου στὸ νέο διαμορφούμενο ψηφιακὸ πλαίσιο καὶ περιεχόμενο τῆς κοσμικῆς ἱστορίας. Ἐν ὀλίγοις, ἐτέθη τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον μπορεῖ νὰ συναντηθοῦν ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ θεολογία μὲ τὸ τεχνικὸ πνεῦμα καὶ τὴν τεχνολογία, καθὼς ἐκ τῶν πραγμάτων ἡ τεχνολογία δείχνει νὰ ἀποκοινωνικοποιεῖ, νὰ ἀπανθρωποποιεῖ, νὰ ἐξαυλῶνει τὸ σῶμα καὶ –ὡς ἐκ τούτων– νὰ ἀπεκκλησιαστικοποιεῖ τὸν ἄνθρωπο. Ἄλλωστε, πολὺ πρόσφατα εἶδαμε σὲ ἐλβετικὴ ἐκκλησία τὸν Χριστὸ ὡς *avatar*, γέννημα τεχνητῆς νοημοσύνης, νὰ συνομιλεῖ καὶ νὰ διαλέγεται μὲ πιστοὺς ἀτομικά, νὰ τοὺς ἐξομολογεῖ καὶ νὰ ἀπαντᾷ στὰ ἐρωτήματα καὶ τὶς ἀναζητήσεις τους!

Ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία κατανοεῖ ὅλες αὐτὲς τὶς ἐξελίξεις καὶ καλεῖται νὰ τὶς ἐρμηνεύσει χωρὶς φόβο καὶ ἐπιθετικότητα. Καλεῖται νὰ διακρίνει ἂν ὅλα αὐτὰ τὰ μέσα εἶναι ἀπλῶς ἐργαλεῖα ἢ φορεῖς μιᾶς ἄλλης στάσεως ζωῆς. Ἐπομένως, ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία καλεῖται νὰ τοποθετηθεῖ μὲ ὑπευθυνότητα στὰ τιθέμενα «νέα» αὐτὰ ζητήματα, στηριζόμενη πάντοτε στὴν ἀλήθεια τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ ἡ αὐθεντικὴ προβολὴ τοῦ Σαρκαμένου Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς ἁγίας Τριάδος ὡς τῆς μόνης ἀληθείας, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει μὲν τὸν τόπο καὶ τὸν χρόνον, ἀλλὰ ἐκφράζεται ἐντὸς τοῦ κόσμου ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ, χωρὶς νὰ τοὺς καταργεῖ.

Οἱ δημοσιευμένες πλέον εἰσηγήσεις τῶν ἐγκρίτων ὁμιλητῶν τοῦ Συνεδρίου ἀποτελοῦν μία πρώτη προσπάθεια νὰ τεθοῦν βάσεις καὶ παράμετροι γιὰ τὴ συγκρότηση ἑνὸς τέτοιου θεολογικοῦ λόγου.

Χαιρόμαστε δὲ ἰδιαίτερος, καθὼς διαπιστώνουμε ὅτι, μετὰ ἀπὸ τὸ Συνέδριο αὐτό, φαίνεται νὰ προκλήθηκε μεγαλύτερη εὐαισθησία, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα Διεθνή Ἐπιστημονικά Συνέδρια ποὺ ἐστιάζουν –εἴτε ἀποκλειστικῶς εἴτε μερικῶς– σὲ ζητήματα ποὺ ἀφοροῦν τὴ νέα ψηφιακὴ πραγματικότητα. Θὰ ἦταν μάλιστα πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ λυσιτελὲς νὰ συνεχισθεῖ ὁ προβληματισμὸς, ἡ ζύμωση καὶ ὁ διάλογος ἐν σχέσει πρὸς τὰ ζητήματα ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ τέθηκαν μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐπέτειο τῶν ἑκατὸ ἐτῶν τοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία*, μὲ προεξάρχον τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον ἡ τεχνολογία εἶναι ζήτημα ὀρθῆς

ἢ μὴ χρήσεως καὶ τὸ ὅτι οἱ ἐφαρμογές της δὲν εἶναι ἀπλῶς τὸ μέσον, ἀλλὰ συνιστοῦν οἱ ἴδιες τὸ μήνυμα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀλλοιώνουν ὅ,τι διέρχεται δι' αὐτῶν. Θὰ ἦταν δὲ εὐχῆς ἔργον νὰ ἀναλυθεῖ διεξοδικώτερα τὸ ἀνωτέρω θέμα καὶ νὰ προχωρήσει περαιτέρω ἢ σχετικὴ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα σὲ ἐπίπεδο ὄντολογίας. Διότι ἡ ἀπουσία τῆς ὄντολογίας μεταθέτει τὸ κέντρο βάρους ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸν ἄνθρωπο, στὴν καλὴ ἢ κακὴ χρῆση τῆς τεχνολογίας, μὲ ὅλες τὶς παρεπόμενες συνέπειες.

Γιὰ μίαν ἀκόμη φορὰ πρέπει νὰ ἐξαρθεῖ ἡ συμμετοχὴ ὅλων σχεδὸν τῶν λοιπῶν Αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες συνέβαλαν ὄχι μόνον τιμητικῶς καὶ ἀγαπητικῶς ἀλλὰ κυρίως οὐσιαστικῶς, μὲ τὴν παρουσία Προκαθημένων ἢ Ἐκπροσώπων τους στὸ Συνέδριο, ἢ ὁποῖα ὠθησε καὶ ἐπεξέτεινε ἔτι περαιτέρω τὴ διεθνή ἐμβέλεια τοῦ Συνεδρίου, ἀλλὰ κυρίως ἐνίσχυσε τὸν προβληματισμὸ περὶ τοῦ θέματος. Δὲν γνωρίζουμε ἐὰν ἄλλη φορὰ στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία παρευρέθησαν σὲ ἓνα συνέδριο δώδεκα συνολικὰ Αὐτοκέφαλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πέντε διὰ τῶν Προκαθημένων τους καὶ οἱ ἑπτὰ δι' Ἐκπροσώπων τους, μὲ τὴν ἐπιπρόσθετη δὲ παρουσία τῶν Προέδρων τῶν δύο Αὐτονόμων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἐκπροσώπηση καὶ τῆς Ἡμιαυτονόμου Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, ὡς οἶονεὶ Πανορθόδοξη Σύναξις. Ἡ λήξη τοῦ Συνεδρίου ἐπισφραγίσθηκε μὲ τὴν πανηγυρικὴ θεία Λειτουργία στὸν Μητροπολιτικὸ Ἱερὸ Ναὸ Ἀθηνῶν, στὴν ὁποία προέστη ἡ Α.Θ.Μ., ὁ Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κ. Θεόδωρος.

Προσέτι, πρέπει νὰ ἐξαρθεῖ ἡ μείζων συμβολὴ τῶν Σεβασμιωτάτων μελῶν τῆς Διαρκοῦς Ἱεραῦς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῶν περιόδων 2022-2023 καὶ 2023-2024. Ἡ Δ.Ι.Σ. υἱοθέτησε ἀσμένως τὸ σκεπτικὸ τοῦ Συνεδρίου διὰ τῶν ἀποφάσεών της καὶ ἀνέλαβε ἡ ἴδια τὴν ἄμεση εὐθύνη τῆς διοργανώσεως αὐτοῦ, διαδραματίζοντας τοιοῦτοτρόπως κομβικὸ ρόλο. Καθοριστικὴ δὲ ὑπῆρξε ἡ συμβολὴ τῶν σεβαστῶν καὶ ἀξιότιμων μελῶν τῆς Ὁργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Συνεδρίου, ποὺ ἐνεργῶς ἐπέβλεψαν τὴν ὀργάνωση τοῦ Συνεδρίου, συμβάλλοντες καθοριστικῶς στὴν ἄρτια καὶ ἀπρόσκοπτη διεξαγωγὴ του.

Ἀκόμη, εὐχαριστοῦμε θερμῶς τὰ ἐλλογιμώτατα μέλη τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς, ἦτοι τοὺς Κοσμήτορες τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν καὶ τοὺς Προέδρους τῶν θεολογικῶν Τμημάτων τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἀριστοτελείου Παν-

επιστημίου Θεσσαλονίκης, καθώς και τους έγκριτους έπιστήμονες εισηγητές του Συνεδρίου, που διετύπωσαν λόγο καιρίο και ουσιαστικό. Χωρίς τή συμβολή πάντων των άνωτέρω, καθώς και άλλων προσώπων που ύποστήριξαν ποικιλοτρόπως τὸ Συνέδριο, αλλά βεβαίως και των ύπαλλήλων και συνεργατών τῆς Ἐπικοινωνιακῆς και Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος και των έθελοντών, δὲν θὰ μπορούσε νὰ πραγματοποιηθεῖ αἰσίως τὸ ὄλο αὐτὸ εἰργείρημα περι τοῦ αἰῶνος τοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία*. Ἐξ άλλου, ἕνας αἰῶνας εἶναι αὐτός!

Τέλος, με πολλή χαρὰ γνωρίζουμε και ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ ὅτι, σὺν Θεῷ, θὰ λάβει χώρα στὴ Θεσσαλονίκη, ἀπὸ 29 Σεπτεμβρίου ἕως 1 Ὀκτωβρίου 2025, τὸ «Β' Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο γιὰ τὰ 100 χρόνια τοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία*. Ἡ συμβολή του στὰ θεολογικά γράμματα και τὸ μέλλον τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας και θεολογίας στὴν ψηφιακὴ ἐποχὴ». Ἡ σχετικὴ Πρόσκληση Ἐκδηλώσεως Ἐνδιαφέροντος θὰ δημοσιευθεῖ και στὸ προσεχὲς τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία*.

Τὸ ἐπόμενο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *Θεολογία*, τ. 95, 4 (2024), θὰ εἶναι ποικίλης ὕλης [ὅπως και τὰ ἀκόλουθα δύο πρῶτα τεύχη τοῦ τ. 96 (2025)], θὰ περιλαμβάνει τὸ σύνολο τῆς ὕλης των μονίμων στηλῶν τοῦ τρέχοντος ἔτους και θὰ ἐκδοθεῖ τὸν Μάρτιο τοῦ 2025.

Ἀλέξανδρος Κατσιάρας
Διευθυντῆς Συντάξεως